

Kulturkonference i Haderslev
5. april 2011

Den frie kultur

Hans Jørgen Vodsgaard

Interfolk
Institut for civilsamfund

Den frie kultur

Disponering

I Problem og fremgangsmåde

II Tolkningsnøgler - Habermas og Grundtvig

Ide- og værdigrundlag

Teori om system og livsverden

Systemkritikken

III Paradigmestrid

Om læring

Om kultur

Om civilsamfund

IV Kommunal kulturpolitik

Udfordringer for den kommunale kulturpolitik

Økonomiske nøgletal

V anbefalinger

Problemdefinering

- Det frivillige kulturlivs kerneydelse?

Misforholdet mellem

De aktives begrundelser

- Egenværdi - mål i sig selv

De officielle politiske grunde

- Middel til at løse systemproblemer

Ledetråde for problembesvarelse

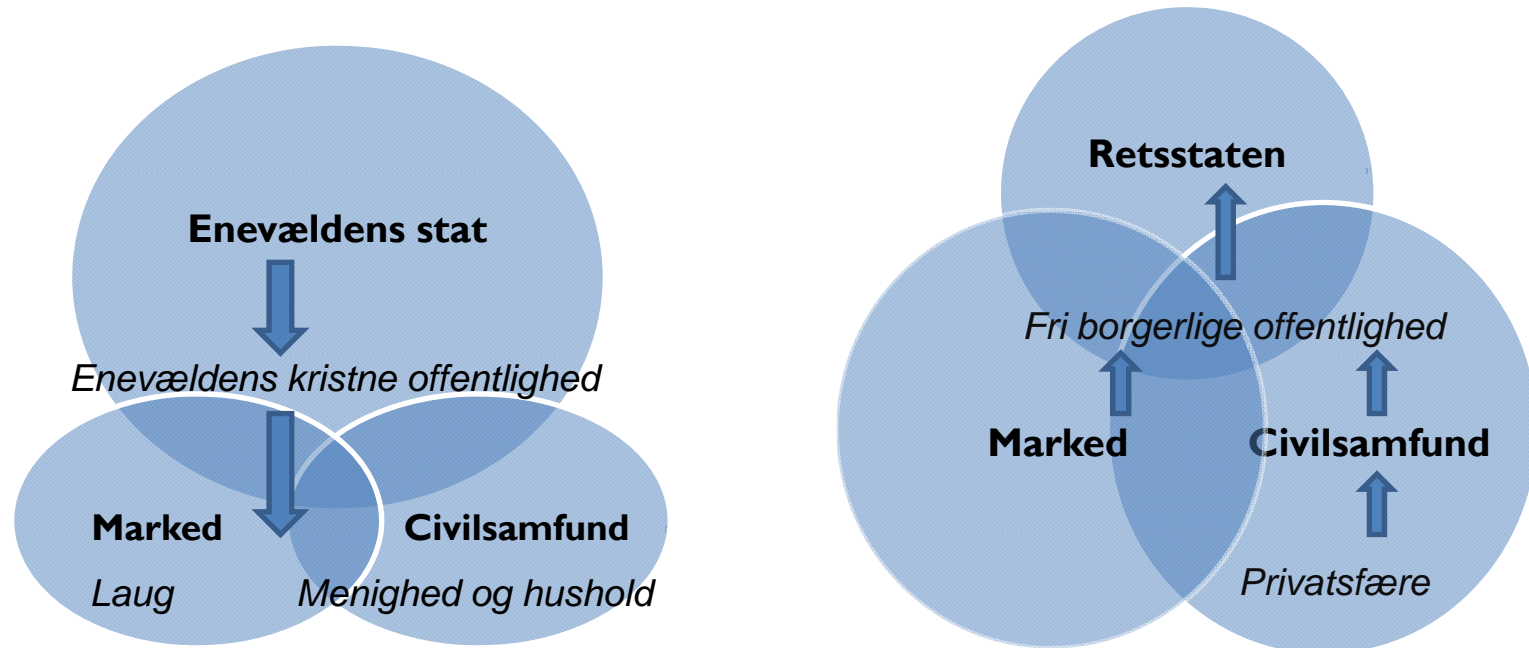
Humanistisk tilgang - et velfærdsgode /et mål i sig selv
kontra

Instrumentel tilgang - et middel til at løse systemproblemer

- De aktives grunde handler om *kerneydelsen*, mens de politisk-administrative grunde handler om *periferiydelser*
- Man kan ikke bygge en kulturpolitik på periferiydelser
- Især ikke for amatørkultur og det frivillige kulturelle område

Habermas - værdigrundlag

Retsstat

Humanisme / individet som suveræn

Demokrati / folket som suveræn

Rettighedskæden: civile, politiske, sociale og kulturelle rettigheder

Vores alles værdigrundlag

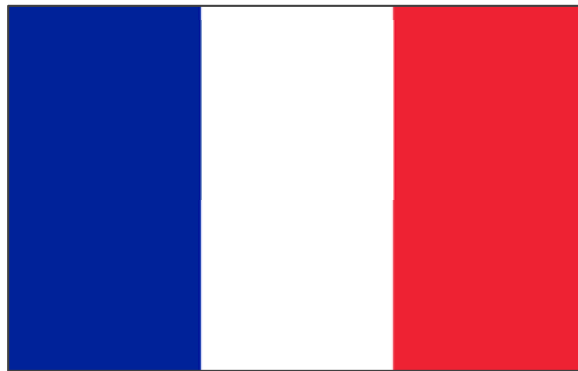
Den amerikanske uafhængighedserklæring 1776

”Vi anser disse sandheder for selvindlysende, at alle mennesker er skabt lige, og at de af deres Skaber har fået visse umistelige rettigheder, heriblandt retten til liv, frihed og stræben efter lykke.”

Slagordet fra den Franske Revolution 1789

”Frihed, lighed og broderskab” (Liberté, égalité, fraternité)

Den franske tricolore fra 1790

Frihed

Lighed

Broderskab

Vores værdigrundlag

FN's Menneskerettighedserklæring

Vedtaget 1948 af De forenede Nationers Generalforsamling

Artikel 1:

”Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i en broderskabets ånd .”

Artikel 22

Enhver har som medlem af samfundet ret til social tryghed og har krav på, at de økonomiske, sociale og **kulturelle rettigheder, der er uundværlige for hans værdighed og hans personligheds frie udvikling**, gennemføres ved nationale foranstaltninger

Artikel 26

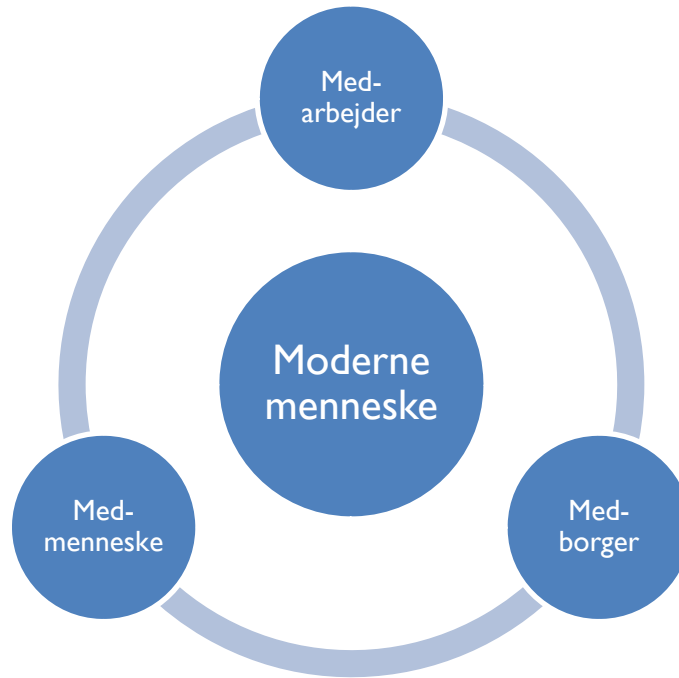
Enhver har ret til undervisning (..) Undervisningen skal tage **sigte på den menneskelige personligheds fulde udvikling** og på at styrke respekten for menneskerettigheder og grundlæggende friheder

Artikel 27

Enhver har ret til frit at deltage i samfundets kulturelle liv, til kunstnydelse og til at blive delagtiggjort i videnskabens fremskridt og dens goder.

Grundtvig – pædagogiske værdier

Pædagogikkens fokus

- Mellem dannelse og duelighed
- Mellem frihed og nytte
- Menneske først ..

At finde sangen bag ploven

Habermas

–kritisk teori om det moderne liv

Fremskridtets Janus ansigt

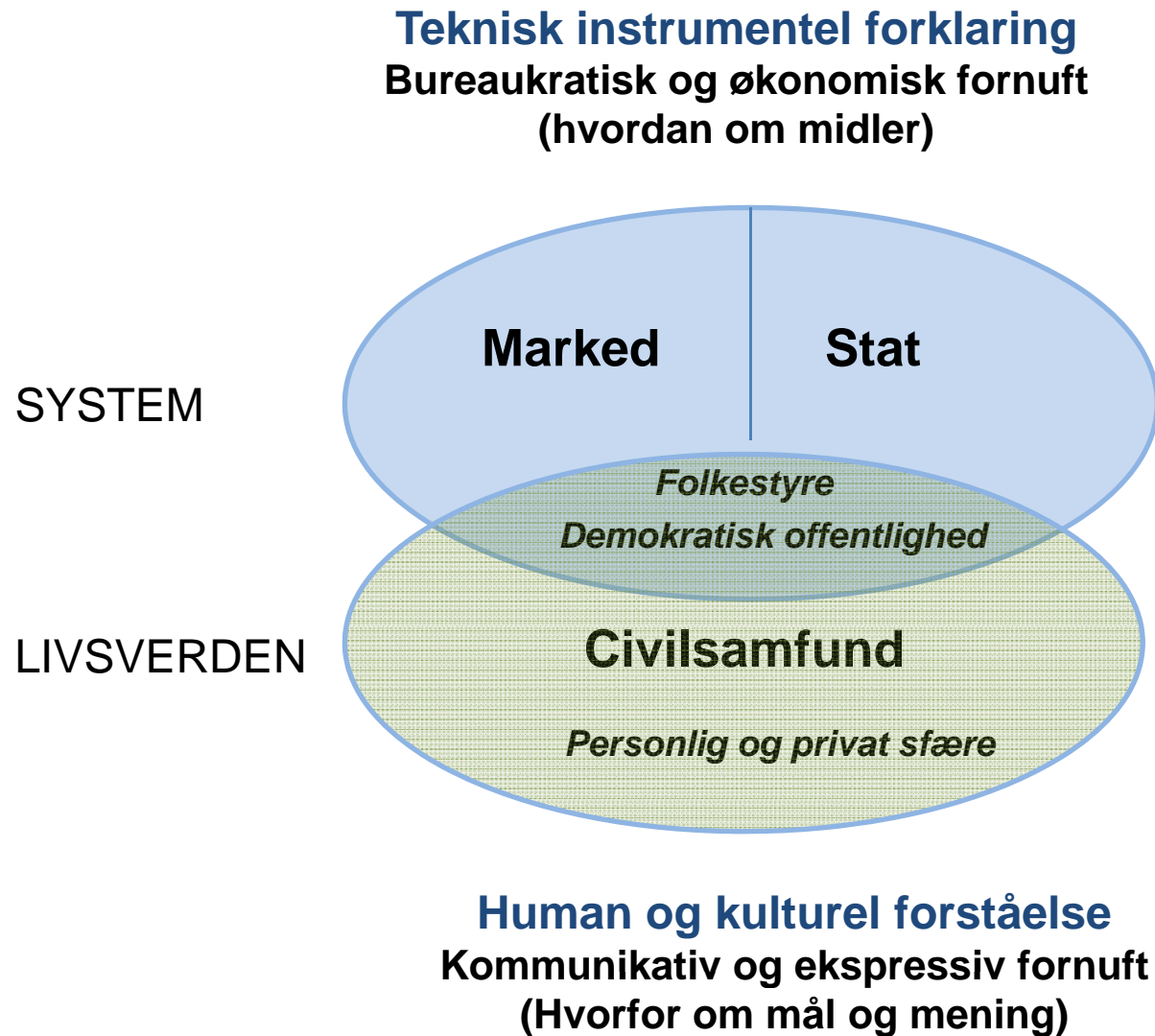
- Frigørelse fra naturtvang - produktivkræfter og arbejdsliv
- Den nye samfundstvang - JERNBURET
- Fornuftens dialektik

Kritikkens metode

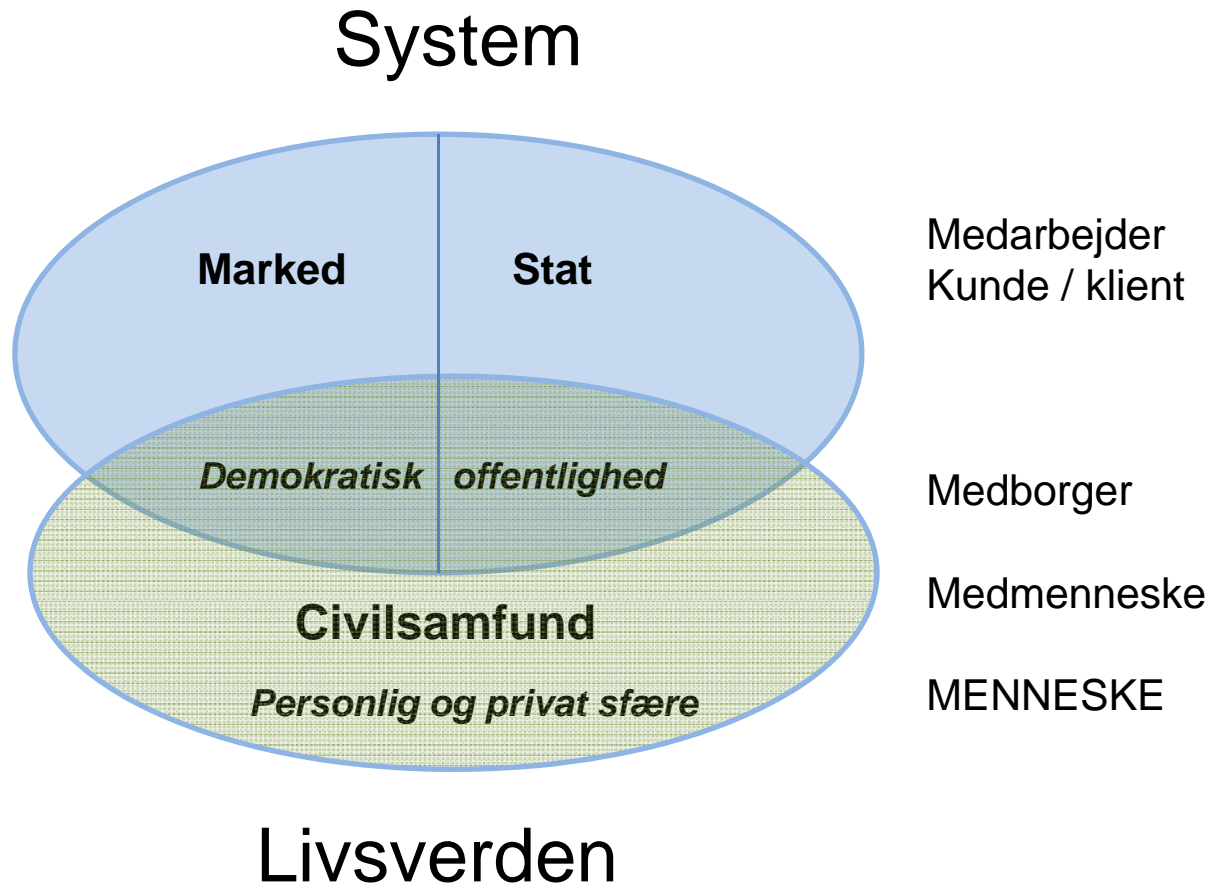
- Afveje samfundets realiteter med dets egne idealer

Habermas – samfundsmodel

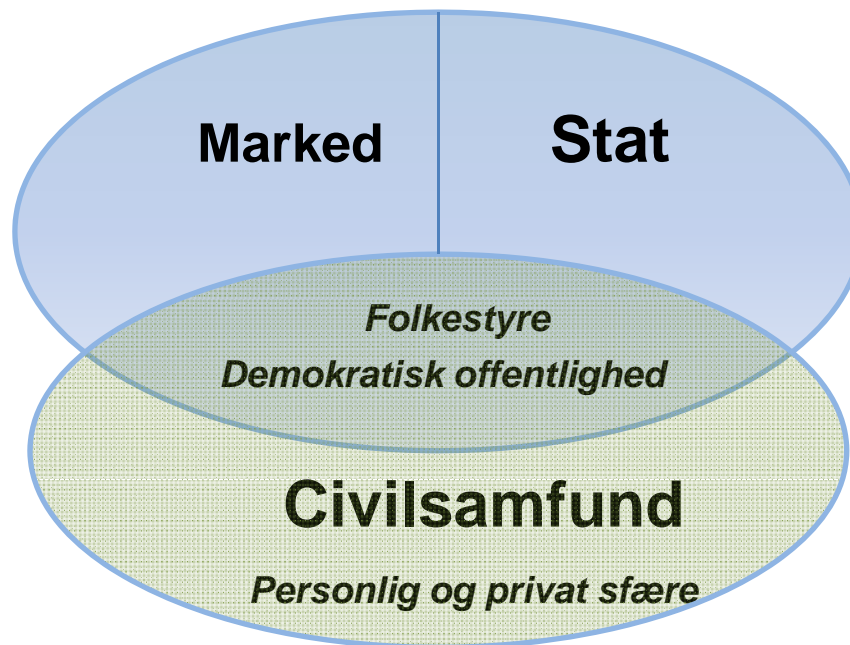

Habermas – Livsroller

Habermas – Viden, pædagogik, kunst

Instrumentel fornuft

Kommunikativ fornuft

Hvordan om midler

Det der kan betale sig
 Det vi kan leve af
 Påregnende

Hvorfor om mål og mening

Værdi i sig selv
 Det vi lever for
 Generøs

Modsatninger

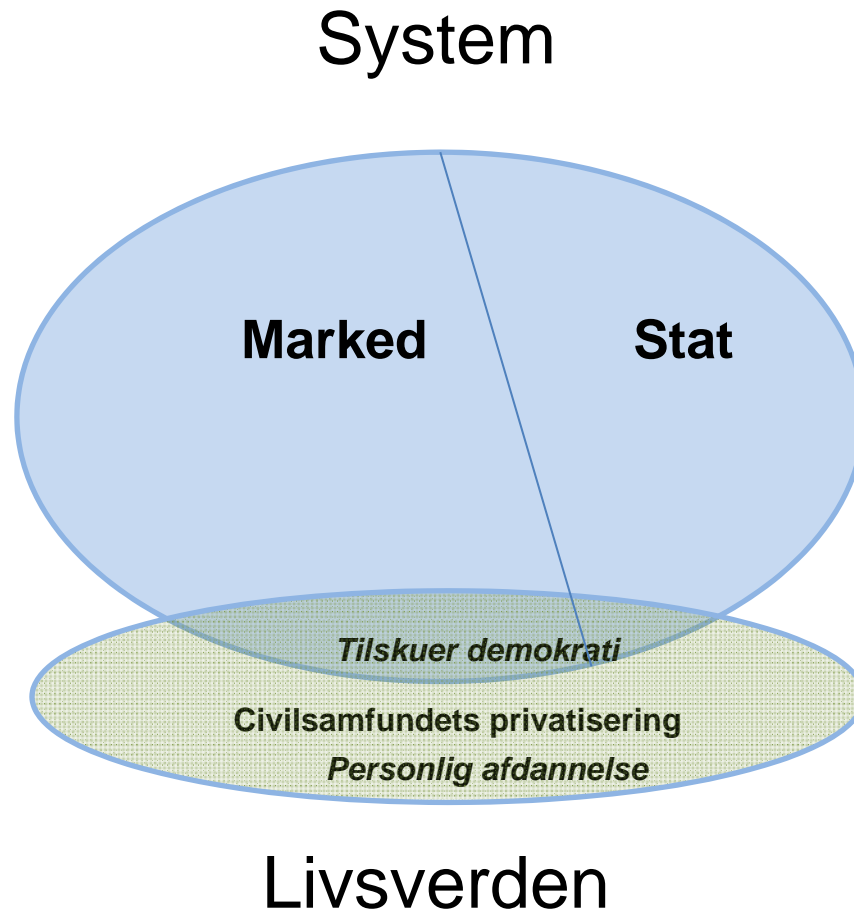
- Anvendt videnskab
- Uddannelse
- Kulturindustri

Kontra

- Rene videnskab
- Dannelse
- Den frie kunst og kultur

Habermas – Systemet koloniserer livsverdenen

Det nyliberale system

Konkurrencestaten

- Markedsgørelse
- New public management
- Instrumentalisering

Den koloniserede livsverden

- Fra public service til infotainment
- Fra tanke til faktura
- Fra dannelse til kompetencer
- Fra oplysning til omskoling
- Fra kunst til kulturindustri
- Fra kultur til oplevelsesøkonomi

Paradigmeskifte for LÆRING

UNESCO lancerede "livslang læring" i 1970'erne

- Et humanistisk paradigme

OECD overtog "livslang læring" i 1980erne

- Et økonomisk-instrumentelt paradigme

EU-Kommissionens Memorandum for livslang læring i 2000

LÆRINGENS FORFALD

EU's syn på livslang læring

- Livslang - fra vugge til grav
- Livsbred - formel læring, ikke-formel læring og uformel læring

EU's splittede læringsmål

- Beskæftigelsesegnethed
- Aktivt medborgerskab, social og kulturel inklusion, personlig realisering

Den danske udvikling

- Fra dannelse til kompetencer
- Nyttiggørelse af ikke-formel og uformel læring

Den nordiske udvikling

- Fra folkeoplysning til voksenlæring
- Folkeoplysningens nedbrud

Paradigmeskifte for KULTUREN

Den nordiske kulturmodel

Humanistisk kulturpolitik – demokratisering af kulturen

(60erne, Bomholt, Sølvhøj og Koch)

- Fokus på kunstens indre værdier
- Personlig dannelse og demokratisk fællesskab
- Armslængde-princippet (støtte men ikke styre)

Folkelig kulturpolitik - kulturelt demokrati

(70erne, Helveg Petersen, Matthiasen, Lind)

- Øget deltagerorientering og mere amatørkultur
- Mere lokalt forankret
- Øget orientering mod civilsamfundet

PS: Verdens bedste fritidslov i 1968

Paradigmeskifte for KULTUREN

De instrumentelle kulturmodeller

- Fokus på kunstens ydre værdier – kunst skal kunne betale sig
- Kunst og kultur som midler

En kulturpolitik med socialpolitiske mål (slut 90erne, Lundgaard)

Tony Blairs tredje vej – det civile samfund som statens tjener

En kulturpolitik med erhvervspolitiske mål (00erne, Mikkelsen)

Kreativitetsreserve, oplevelsesøkonomi, borgmesterkultur, pavarottisering

En kulturpolitik med værdipolitiske mål (00erne, Mikkelsen)

Danske kanons – Gud, konge og fædreland

Paradigmeskifte for KULTUREN

Den eksklusive kunstpolitik - kultur uden amatører

(tidlig 90ere, Rostbøll og Hilden – stadig understrøm)

- Kritik af Ole Vigs Kulturfond i 1989
- Midler skal prioriteres til det professionelle område

Kulturministeriets faktiske tilskudspolitik bygger på denne eksklusive forståelse

Paradigmeskifte for CIVILSAMFUNDET

- historisk baggrund

Civilsamfundets klassisk moderne rolle

- Vækstlag for frie fællesskaber
- Grundlag for et levende folkestyre

Civilsamfundet fortrænges i 1900-tallet

- Liberalismen og socialismen fjerner civilsamfundet fra dagsordenen

Civilsamfundets renæssance i 1980'erne

- Det nye venstre og græsrodsbevægelserne
- Dissidenterne i Østeuropa
- Kommunitaristerne i USA
- Den nyliberale dagsorden og statens finansieringsproblemer

Paradigmeskifte for CIVILSAMFUNDET

- nye tendenser

Nyliberalisme og New Public Management

- Markedsgørelse
- Fra armslængde til styring

Civilsamfundets privatisering

- Udlicitering og privatisering af velfærdsydelser - foreningslivet byder ind
- Fra frivilligt foreningsliv til frivillige

Resultater

- Civilsamfundets læringskapacitet og kritiske fora smuldrer
- Foreninger og frivillige stemmer med fødderne
- Det offentlige eller markedet overtager opgaverne
- Velfærdsgoderne bliver dyrere for borgerne og samfundet

Paradigmeskifte for CIVILSAMFUNDET

Skræk-eksempler fra det folkeoplysende område

DFS søgte at blive underleverandører til systemet – men fik en lang næse

Men de offentlige udgifter til samme undervisning er blevet dyrere

- VUC
- Biblioteker
- Musikskoler
- Andet

Hovedregel

- det offentlige betaler gerne mere, når de kan sikre sig (sindelags-)kontrollen
- Ikke kun økonomisk dagsorden, også kulturkamp

Paradigmeskifte for CIVILSAMFUNDET

Skræk-eksempler fra det frivillige sociale område

- Du er ikke den jeg giftede mig med

De frivillige besøgsvenner hjælper staten med
at gøre hjemmehjælpen umenneskelig

Opsamling på problemdefinering

Konklusioner

- Det systemiske pres mod det frivillige kulturelle område er led i en mere omfattende nyliberal omstilling af samfundet
- Den frivillige kulturs kerneydelse rammes især af pres på delområderne: Læring, kultur og civilsamfund
- Det frivillige kulturelle foreningsliv indgår i en bredere politisk og kulturel strid, som de må forholde sig til

Opsamling på problemdefinering

Modsvaret er

- At arbejde for en bedre balance mellem system og livsverden
- At det gode liv både handler om at kunne pløje og finde sin egen sang
- At undgå sammenblanding af domæner - giver kvalitetsforringelser
- At koloniseringen får konstraintionelle konsekvenser:
 - Dårligere uddannelser generelt
 - Dårligere kunst og kultur generelt
 - Mere ineffektivitet i løsning af samfundsopgaverne
 - Dyrere løsninger for skatteborgerne
 - Dårligere liv for borgerne

Fra verdensklasse til Danmarksserien

Kommunal kulturpolitik

Udfordring generelt for det lokale kulturområde

at den overlejres af en markedsøkonomisk dagsorden

A. Pavarottisering, eventkultur, borgmesterkultur,

- for at gøre kommunen attraktiv for nye virksomheder og ny arbejdskraft

B. Kulturturisme og oplevelsesøkonomi, city-branding

- for at tiltrække turister og få øget omsætning for handelsstandsforeningen

”Pixi for kommunalpolitikere: Kultur og fritid”.

”Lav koblede strategier, hvor kulturen og fritiden er med til at realisere politiske mål på andre områder”

”Kulturens og fritidens egenværdi må vige for vigtige samfundsopgaver, såsom erhvervsudvikling, sundhed, integration, etc.”

Kommunal kulturpolitik og det frivillige kulturelle foreningsliv

Problem især for det frivillige kulturområde

At den "koblede dagsorden" for et øget samarbejde kan dræne det frivillige kulturelle foreningsliv og demotivere de frivillige

Sirene-sang fra Pixi: for kommunalpolitikere:

"De fleste kommuner har en lang tradition og stor respekt for foreningslivets uafhængighed"

En nordisk undersøgelse har vist, at kun én dansk kommune har svaret, at en bevarelse og støtte til foreningslivet er en vigtig kulturpolitisk udfordring"

Katarina Michnik: *Lokal Kulturudvikling i nordisk perspektiv, nordisk utredning*. Norsk Kulturforum med støtte fra Nordisk Kulturfond, 2010.

Kulturpolitik for det frivillige kulturelle område

Nøgletal for indsatsen

Indsatsen fra de frivillige foreninger i kultur og fritid

- 90 mio. timer lig med $/1650 = 55.000$ årsværk
- I gennemsnit pr. kommune = ca. 500 fuldtidsstillinger

Kilde 1:

Boje, Fridberg og Ibsen: Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning (2006)

Kilde 2:

Schindel: Kulturelle Samråd i tal, 2007: De Lokale Samråd repræsenterer i gennemsnit 55 foreninger med i gennemsnit 192 enkeltmedlemmer, lig ca. 10.000 medlemmer pr. kommune.

Indsatsen fra de kommunalt ansatte i kultur og fritid

- Et slag på tasken = ca. 100 - 150 medarbejdere pr. kommune

Effekt en af den frivillige indsats

- 3/4 af de lokale kultur- og fritidstilbud sikres af det frivillige foreningsliv?

Kulturpolitik for det frivillige kulturelle område

Nøgletal for ressourceforbruget

Mio. kr.	Samlede udgifter til kultur og fritid	Frivillige kulturelle område	Procentvis andel
Staten	10.688	13 **	1,2 promille
Kommunerne	9.367	310 ***	3,3 procent
I alt	20.055 *	323	1,6 procent

* Kulturministeriet: Kulturpenge 2008

** Finansloven 2010: Tipsmidler aktstykke: DATS 3.684 mio, AKKS, Huse og KSD 1.569 mio. Statens Kunstråds Musikudvalg: Til amatørmusik 6,2 mio + portostøtte m.v.

*** Karbo, Mikkelsen og Windinge: "Kommunernes støtte til det frivillige kulturliv", i: Undersøgelsen af det frivillige kulturelle område", Kulturministeriet, 2006.

Deres total var 259,7 - men ikke medregnet sekretariatsbistand. Her skønnet til 50,3 mio.

Tabel 1: Offentlige udgifter til kultur, budget år 2008

Mio. kr. Formål	Staten			Kommuner	I alt
	Finanslov	Tipsmidler	I alt		
Musik	641,2	26,2	667,5	585,8	1.253,2
Billedkunst	130,0	3,5	133,5	3,5	137,0
Litteratur	221,1	8,4	229,5	0,0	229,5
Teater	1.217,9	42,8	1.260,7	211,9	1.472,5
Film	406,5	0,0	406,5	16,9	423,4
Arkitektur og design	412,6	3,7	416,3	0,0	416,3
Fælleskunstneriske formål	98,6	12,6	111,2	0,0	111,2
Biblioteker	814,2	12,0	826,2	2.545,2	3.371,4
Arkiver	224,2	1,4	225,6	0,0	225,6
Zoo	38,0	0,0	38,0	0,0	38,0
Museer	946,2	8,8	954,9	463,5	1.418,4
Andre kulturelle formål	92,1	92,0	184,1	777,7	961,8
Anlæg	25,4	77,1	102,5	1.596,2	1.698,7
Fællesformål og reserver*	77,1	7,0	84,1	0,0	84,1
Idræt	39,6	767,1	806,7	3.166,5	3.973,2
Radio og tv, ekskl. licensmidler**	4,1	0,0	4,1	0,0	4,1
Blade og tidsskrifter	403,6	2,5	406,1	0,0	406,1
I alt	5.792,3	1.065,2	6.857,5	9.367,2	16.224,7
Heraf:					
Uddannelse	891,0	12,6	903,6	3,5	907,1
Internationale formål	13,4	40,2	53,6	0,0	53,6
Radio og tv, licensmidler**	3.830,0	-	3.830,0	-	3.830,0
I alt inkl. licensmidler	9.622,3	1.065,2	10.687,5	9.367,2	20.054,7

Tabel 30: Idræt, budget år 2008

Mio. kr. Formål	Staten		Kommuner	I alt
	Finanslov	Tipsmidler		
Danmarks Idræts-Forbund*	0,0	265,3	-	265,3
Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger*	0,0	241,8	-	241,8
Dansk Firmaidrætsforbund*	0,0	36,0	-	36,0
Team Danmark*	0,0	80,2	-	80,2
Hestevæddeløbssportens Finansieringsfond*	0,0	86,7	-	86,7
Idrætsforskning, Anti Doping Danmark, Idrættens Analyseinstitut m.v.	0,0	15,4	-	15,4
Idræt for vanskeligt stillede børn	4,1	5,0	-	9,1
Tilskud til handicapidrætskonsulenter	5,4	0,0	-	5,4
International Sport and Culture Association	0,0	0,9	-	0,9
The Danish Year of Sports 2009	2,6	0,0	-	2,6
Handlingsplan for store idrætsbegivenheder til Danmark	27,5	0,0	-	27,5
Andet	0,0	35,9	3.166,5	3.202,4
I alt	39,6	767,1	3.166,5	3.973,2

Andet:

Kommunernes tilskud til idrætsforeningernes aktiviteter (f.eks. i form af medlemstilskud, tilskud til kurser, instruktører m.v.) og støtte til foreningernes udgifter til leje af lokaler.

Tabel 41: Anlæg, budget år 2008

Mio. kr. Formål	Staten		Kommuner	I alt
	Finanslov	Tipsmidler*		
Teater	0,0	0,0	1,3	1,3
Det Kongelige Teater, nyt skuespilhus	0,0	0,0	0,0	0,0
Musik	0,0	0,0	8,5	8,5
Biografer	0,0	0,0	15,3	15,3
Biblioteker	0,0	0,0	58,1	58,1
Museer	7,9	0,0	42,6	50,5
Bygningsfredning	1,0	0,0	0,0	1,0
Lokale- og Anlægsfonden/lokaletilskud	0,0	77,1	0,0	77,1
Idrætsanlæg	0,0	0,0	1.239,1	1.239,1
Tværgående anlægsprogram	3,1	0,0	0,0	3,1
Anlægsreserver m.m.	0,0	0,0	0,0	0,0
Investeringsreserve	1,8	0,0	0,0	1,8
Ikke-statslige anlægsopgaver	11,6	0,0	0,0	11,6
Fælles formål (folkeoplysning og fritidsaktiviteter)	0,0	0,0	0,0	0,0
Frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde	0,0	0,0	0,0	0,0
Fritidsaktiviteter uden for folkeoplysningsloven	0,0	0,0	0,0	0,0
Andet	0,0	0,0	231,3	231,3
I alt	25,4	77,1	1.596,2	1.698,7

Kulturpolitik for det frivillige kulturelle område

Nøgletal for amatøridræt, folkeoplysning og frivillig kultur

Udgifter Mio. kr.	Amatør- idræt	Folkeoplysning - Aftenskolerne	Folkeoplysning - Foreningsliv	Frivillig kultur
Staten	594	?	?	13
Kommunerne	4.407 *	346**	250 ***	310
I alt	5.001	350?	255?	323

* Kulturpenge 2008: Direkte idræt / 3.166,5 + idrætsanlæg / 1.239,1

** DFS-notat, nov. 2009: 2008-tal.

Fra 2002 til 2011 har aftenskolerne mistet 46,4 % af den støtte, de modtager fra kommunerne. I 2002 blev der i alle landets kommuner brugt 625,9 mio. kr., og i 2011 vil det være 335,6 mio. kr.

*** UNI-C, 2005: Kun for unge under 25 år. Heraf modtog idrætsforeninger 83 %, øvrige er ungdomsklubber, spejdere, religiøse og politiske ungdomsforeninger. I gennemsnit udbetalte kommunerne 245 kr. pr. aktivitetsmedlem under 25 år (varierer fra 850 til 110 kr.)

Anbefalinger for samarbejdet mellem kommunen og det frivillige kulturliv

Ledetråde

1. Velfærdspolitik handler også om at lokalsamfundets borgere har gode muligheder for at opleve og deltage i kultur og kunst
2. En stor del af disse lokale kulturtilbud sikres gennem indsats fra det frivillige kulturelle område
3. Det samlede kulturtilbud for borgerne kan styrkes ved
 - At de frivillige foreninger får og påtager sig et større ansvar for det samlede kulturtilbud i lokalsamfundet
 - At kommunen og dens kulturinstitutioner har en bevidst politik om at uddelegere midler, kompetencer og opgaver til civilsamfundets kulturelle foreninger

Husk - subsidiaritetsprincippet / nærhedsprincippet

Anbefalinger for samarbejdet mellem kommunen og det frivillige kulturliv

Mulige barrierer

Generelt – **vi mangler viden** om effekten af de frivillige kulturelle foreningers indsats og af kommunens indsats

De kulturelle foreninger

- kan være for lukkede om sig selv
- kan blive bedre til at dokumentere og profilere deres indsats
- kan tage mere politisk ansvar som kulturudbydere i lokalsamfundet

Kommunen og de lokale kulturinstitutioner

- Har svært ved at afgive midler selvom det giver bedre effekt for borgernes skattekrone
- Har svært ved at afgive magt selvom det styrker idealer om nærdemokrati, selvforvaltning og et stærkt civilsamfund

Kommunal kulturpolitik og det frivillige kulturelle foreningsliv

Anbefalinger

1. Fasthold kulturens egenverdi når kulturpolitikken formuleres
2. Fremhæv de frivillige kulturelle foreningers store bidrag
3. Lav et lokalt charter for det kulturelle samarbejde
4. Styrk de frivillige foreninger med midler og ansvar
5. Branding af kommunen for et levende og tilgængeligt frivilligt kulturliv

